

Пчелина О.В. Ситуационная обусловленность расследования отдельных видов преступлений.

Раскрыто содержание понятий «ситуативность расследования», «следственная ситуация» и «ситуативное моделирование». Наводиться классификация следственных ситуаций. Сформулированы рекомендации относительно алгоритма решения определенных следственных ситуаций по ходу расследования преступлений.

Ключевые слова: ситуативность расследования, следственная ситуация, решение следственных ситуаций, ситуативное моделирование.

Pchelina O.V. Situational dependence of investigation of certain types of crimes.

The article determines the concepts of «situational investigation», «investigatory situation» and «situational modeling». It also presents classification of investigatory situations as well as recommendations concerning the algorithm in solving certain investigatory situations during criminal investigation.

Key words: situational investigation, investigatory situation, solution of investigatory situations, situational modeling.

Стаття надійшла 30 січня 2012 р.

УДК 343.296 0673669667

І.І. Татарин

ВІДШКОДУВАННЯ ЗАПОДІЯНОЇ ЗЛОЧИНОМ ШКОДИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ І ПРАВОТВОРЧА ПРАКТИКА УКРАЇНИ

Розглянуто стандарти європейських країн та правотворчу практику України щодо відшкодування заподіяної злочином шкоди, а також внесені деякі пропозиції щодо вдосконалення вітчизняного законодавства у вирішенні цієї проблеми.

Ключові слова: відшкодування, шкода, реституція, компенсація, соціальна допомога, потерпілий.

Постановка проблеми. У системі цінностей демократичного суспільства перше місце посідає людина. В сучасних умовах нестабільної політичної ситуації в світі, коли суттєво ускладнюються взаємозв'язки суспільства й особи, громадянина і держави, індивіда і колективу, більш взаємозалежними стають їхні інтереси й проблеми,

підвищується їхня взаємна відповідальність. Усі ці явища та процеси потребують глибокого осмислення, узагальнення і відображення в законодавстві. При цьому особливо важливе місце посідає проблема захисту прав та законних інтересів осіб, потерпілих від злочину загалом та законодавчі гарантії відшкодування зазначеним особам насамперед матеріальної шкоди, спричиненої протиправними діями.

Безперечно, рівень (можливість) реального відшкодування матеріального збитку потерпілим від злочину особам у нашій державі, як і у будь-якій іншій, залежить, насамперед, від ефективності (дієвості) базового законодавства, в якому тією чи іншою мірою встановлено обов'язок держави в особі її правоохоронної системи сприяти добровільному та вживати заходів щодо примусового відшкодування матеріальної шкоди, завданої злочиним. З огляду на це набуває особливого значення зіставлення, аналіз чинного законодавства і норм міжнародного права, а також упорядкування національного законодавства з тими зобов'язаннями, які взяла на себе Україна при ратифікації міжнародних угод щодо захисту прав і свобод людини в кримінальному судочинстві.

Стан дослідження. Особливості процесуального статусу потерпілого та відшкодування йому шкоди, заподіяної злочиним, були предметом дослідження: В.Ф. Бойка, В.І. Галагана, В.Л. Грохольського, І.П. Козаченка, О.П. Кучинської, В.Т. Маляренка, Є.М. Моїсеєва, В.Т. Нора, С.Д. Сойнікова, С.В. Смірнова, М.Є. Шумила та ін.

Мета статті – проаналізувати міжнародно-правові документи, які містять найбільш прогресивні положення, пов'язані з відшкодуванням заподіяної злочиним шкоди, та законодавство України з відшкодування шкоди, заподіяної злочиним.

Виклад основних положень. Право на відшкодування шкоди, заподіяної злочиним, безпосередньо виражається у таких міжнародних актах як: Європейська Конвенція з відшкодування збитків жертвам насильницьких злочинів, прийнята Радою Європи 04.11.1950 року [1, с. 199–214]; Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживань владою, прийнята резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 40/34 від 29.11.1985 року [2, с. 537–541], яку часто називають «Білем про права жертв злочинів» [3, с. 32]; Конвенція проти тортур та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність видів поведіння і покарання, прийнята резолюцією 39/46 Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1984 року [4]; Європейська Конференція з відшкодування збитків жертвам насильницьких злочинів

(Страсбург, 24 листопада 1983 р.) [5, с. 8]. Для реалізації права потерпілого на відшкодування завданої йому шкоди також важливими є документи, підготовлені в межах Економічної та Соціальної Ради ООН, зокрема: Резолюція № 1999/26 від 28 липня 1999 р. про розвиток та імплементацію основ медіації та відновлювального правосуддя у кримінальне правосуддя; Резолюція № 2002/12 від 24 червня 2002 р. про основні принципи використання програм відновлювального правосуддя в кримінальних справах; Резолюція № 2005/20 від 22 липня 2005 р. про керівні начала правосуддя у справах з залученням дітей, які є жертвами та свідками злочинів [6, с. 130].

У зазначених нормах міжнародного права передбачені конкретні форми реалізації права на відшкодування завданої злочиним збитку. Так, у Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою передбачено три форми відшкодування шкоди – реституцію, компенсацію, соціальну допомогу.

При відповідних обставинах правопорушники чи треті сторони, що несуть відповідальність за їхню поведінку, повинні надавати справедливую реституцію жертвам, їхнім сім'ям або утриманцям. Така реституція повинна включати повернення власності або виплату за заподіяну шкоду чи збиток, відшкодування витрат, понесених в результаті віктимізації, надання послуг і відновлення в правах. «Право на реституцію означає право потерпілих вимагати відшкодування збитку від злочинця» [7, с. 539] (ст. 8 Додатку до Декларації).

«Компенсація являє собою фінансові виплати державою потерпілим від злочинів в тих випадках, коли відшкодування неможливо отримати в повному обсязі від правопорушника чи з інших джерел. Право на компенсацію означає право потерпілих вимагати відшкодування збитків від держави» [8, с. 540]. Також згідно зі ст. 14 Конвенції проти тортур та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, «кожна держава-сторона забезпечує у своїй правовій системі одержання відшкодування жертвою катувань й підкріплене правовою санкцією право на справедливу й адекватну компенсацію, включаючи заходи для якомога повнішої реабілітації. У разі смерті жертви внаслідок катування право на компенсацію надається її утриманцям. Ніщо не може впливати на будь-яке право жертви чи інших осіб на компенсацію, яка може передбачатися національним законодавством» [9].

Згідно з Рекомендаціями Ради Європи про становище потерпілого в межах кримінального права і кримінального процесу (1985 року)

і щодо політики боротьби зі злочинністю в Європі, що змінюється (1996 року), компенсація потерпілому може встановлюватись або у виді кримінальної санкції, або у виді заходу, що замінює таку санкцію, або додатково до такої санкції; у судовому рішенні варто зважати на компенсацію потерпілому з боку правопорушника; якщо компенсація призначається як кримінальна санкція, вона повинна виконуватись аналогічно виконанню штрафів і мати переважну силу перед іншими фінансовими санкціями, застосованими до правопорушника [10, с. 548].

Соціальна допомога надається у вигляді необхідної матеріальної, медичної, психологічної та соціальної допомоги потерпілим добровільними громадськими, муніципальними організаціями та урядом [11, с. 541].

Отож, зважаючи на зміст форм реалізації права на відшкодування шкоди, норми міжнародного права покладають обов'язок з відшкодування шкоди, заподіяної злочином, на безпосереднього заподіювача шкоди – правопорушника або осіб, які несуть відповідальність за його дії. Якщо ж отримати відшкодування від правопорушника неможливо, обов'язок компенсувати збитки покладається на державу як на орган, що не виконав свої обов'язки з підтримки правопорядку та охорони прав і свобод людини.

Це дозволяє зробити висновок про те, що суб'єктами, які несуть обов'язок з відшкодування заподіяної злочином шкоди, є не лише правопорушник, а й держава.

Питання про те, за допомогою яких коштів відшкодовувати шкоду потерпілим, виникло серед міжнародної спільноти ще наприкінці XIX століття. Було запропоновано й можливе його вирішення: обов'язок компенсувати потерпілому завдану злочином шкоду повинно бути правовим обов'язком держави за принципом взаємної відповідальності громадянина перед державою і держави перед її громадянами. Ця актуальна думка обґрунтовувалася багатьма юристами в 1900 р. на Міжнародному пенітенціарному конгресі, який відбувся в Брюсселі [12, с. 152]. На жаль, того часу ця ідея не була втілена в життя і тільки з шістдесятих років XX століття одержала правове закріплення. Станом на сьогодні правові норми, що передбачають виплату компенсації жертвам злочинів зі спеціальних державних або громадських фондів, діють в Австрії, ФРН, Новій Зеландії, Великобританії, Франції, Фінляндії, низці штатів США, деяких провінціях Канади та Австралії. Така можливість на думку фахівців, прийнятна та вкрай необхідна для застосування й у вітчизняних реаліях, оскільки Україна підтвердила

свої євроінтеграційні прагнення, що, своєю чергою, передбачає інтеграцію внутрішнього законодавства з нормами міжнародного права. Позитивний досвід багатьох країн Європи та світу може стати базовим для внутрішнього законодавства України і, безумовно, вартий уваги.

Країни, де, на наш погляд, допомога потерпілим від злочину є найбільш дієвою, – це Франція та США. Так, у Франції норми щодо захисту прав потерпілих розміщуються у Кримінально-процесуальному кодексі, при цьому до нього включаються не лише кримінально-процесуальні, але й положення, що мають цивілістичну, адміністративно-правову та іншу основу. Наприклад, прийняті у 1977 р. норми щодо державної компенсації шкоди були розміщені у Розділі XIV «Відкриття процедури компенсації жертвам, яким злочинами була заподіяна шкода» [13, с. 132–133]. Створена в лютому 1982 року Спеціальна комісія під керівництвом професора Мальєза розробила відповідні пропозиції, на підставі яких було прийнято цей закон, що значно покращував статус потерпілих, зокрема:

- спрощувалась процедура звернення до суду з відповідними позовами;
- відшкодування збитків на суму до 20 тисяч франків оформлювалось простою письмовою заявою адвоката і вони підлягали відшкодуванню у стадії досудового розслідування;
- передбачались заходи щодо збереження майна потерпілого;
- питання про відшкодування шкоди потерпілому стало вирішуватись судом у пришвидшеному порядку і постанова про негайну компенсацію приймалась незалежно від того, якою мірою злочинець був визнаний винуватим. Навіть, якщо його вину одразу не буде визнано судом або, якщо у справі не будуть виявлені дійсні винуватці, потерпілий має право отримати відшкодування із спеціального державного фонду [14, с. 185].

Нині у Франції діють близько 100 регіональних організацій допомоги потерпілим узагалі, а також сотні служб, спрямованих на допомогу окремим категоріям потерпілих. Також створено спеціальний фонд для реституції та компенсації потерпілим у разі, якщо злочинець не встановлений, або неплатоспроможний [15, с. 50].

За останні десятиріччя значний прогрес у покращенні становища потерпілих від злочинів спостерігається у Німеччині, де з 1 січня 1987 року набув чинності новий закон про потерпілих від злочину. Причина, що призвела до прийняття цього закону, на думку дослідників зарубіжного досвіду з аналізованих питань, полягала в тому, що

«ситуація з потерпілою стороною або жертвою злочину у кримінальному процесі вимагала зміни в багатьох аспектах і покращення в численних пунктах. Прийняті поправки закону, пов'язані із захистом прав жертв злочину, були спрямовані на удосконалення насамперед у галузі розвитку захисту особи і спрощення процедури компенсації за збитки» [16, с. 52]. Зазначимо, що у Німеччині на компенсацію мають право потерпілі від насильницьких злочинів, особи, які перебувають у майновій залежності від жертв вбивств, іноземці у випадку, якщо злочин був скоєний після 30 червня 1990 року і жертва залишилася у Німеччині понад три роки. Компенсація включає витрати на медичні послуги та пенсійне забезпечення у випадку втрати жертвою працездатності не менш ніж на 25 відсотків на термін понад шість місяців, а також компенсацію особам, які перебували у майновій залежності від жертв вбивств.

1985 року створено Фонд допомоги жертвам злочинів й нашими найближчими сусідами – Республікою Польща. Тут цей фонд діє як громадська організація з надання допомоги соціально незахищеним особам, постраждалим від злочину. Зараз фонд надає допомогу не тільки своїм громадянам, але й іноземцям, які постраждали на території Польщі від майнових злочинів та злочинів проти особи. У цьому випадку обов'язково повинно бути встановлено тяжке фінансове матеріальне становище потерпілого [17, с. 182–184].

Заслуговує на увагу й досвід Великобританії, оскільки в цій державі теж приділяється велика увага проблемі допомоги жертвам злочинів. Так, для спрощення реалізації потерпілими своїх прав урядом Англії та Уельсу в жовтні 2005 р. введений Процесуальний кодекс для жертв злочинів, в якому визначені: повноваження судових, правоохоронних та інших органів щодо сприяння реалізації потерпілими своїх прав та здійснення їх захисту, способи звернення потерпілих до цих органів, механізми оскарження їх рішень, тощо [18, с. 70].

На думку однієї з комісій британського парламенту, яка проводила порівняльне дослідження цієї проблеми, британська система компенсацій жертвам злочинів є найкращою у світі. В ній визначено широкий перелік злочинів, жертви яких одержують грошову компенсацію, а розміри виплат більші, ніж в інших країнах. 1988 року у Великобританії та Північній Ірландії ці витрати становили 85 млн. фунтів стерлінгів [18, с. 70–71].

Аналізуючи норми міжнародного законодавства, що регламентують право на відшкодування шкоди, зазначимо, що вони містять

і обмеження права на державну компенсацію шкоди, заподіяної злочинцем. Найперше обмеження стосуються суб'єктів, які мають право на державну компенсацію, а саме: жертв, які в результаті вчинення тяжких злочинів отримали значні тілесні ушкодження або суттєво підірвали своє фізичне або психічне здоров'я; членів сім'ї (в тому числі і утриманців) осіб, які померли або стали фізично чи психічно недієздатними в результаті вчинення щодо них тяжкого злочину. Крім заходів, що забезпечують реальність відшкодування шкоди потерпілим за допомогою державних компенсацій, норми міжнародного права передбачають і заходи, що запобігають подвійному відшкодуванню. До таких заходів належить право держави відняти певну частину суми або вимагати від особи, яка отримала повне відшкодування, всю суму, отриману ним від злочинця, від органів соціального забезпечення, за страхівкою, або з будь-якого іншого джерела [19, с. 199–200].

З уваги на те, що загальновизнані принципи і норми міжнародного права реалізуються в основному через внутрішнє законодавство, перейдемо до законодавчої регламентації права на відшкодування шкоди, завданої злочинцем в Україні.

Насамперед зазначимо, що право на відшкодування шкоди, завданої злочинцем, гарантується Конституцією України, яка має найвищу юридичну силу, пряму дію і застосовується на всій території нашої держави. У Конституції України відображені окремі норми міжнародного права, що регламентують основні права людини: право на життя, свободу та особисту недоторканність, право на володіння, користування і розпорядження майном і неможливість довільного позбавлення будь-кого майна, право на честь і гідність та їх захист, право на ефективне поновлення в правах.

У цих конституційних нормах опосередковано виявляється й право на відшкодування шкоди, заподіяної злочинцем. Однак, на відміну від норм міжнародного права, Конституція України містить більш ширший перелік прав, які так чи інакше відображають право на відшкодування шкоди, конкретизуючи зміст деяких прав людини, зафіксованих в актах міжнародних організацій, використовуючи для цього інші суб'єктивні права.

Деякі права, закріплені в Конституції України, безпосередньо вказують на право відшкодування збитків. Так, право на відшкодування шкоди відображається в нормах, що декларують право на соціальне забезпечення у випадку інвалідності та втрати годувальника (що може бути результатом злочину) (ст. 46 Конституції). Найбільш чітко в

Основному Законі нашої держави закріплено право громадян на відшкодування моральної шкоди. Статті ж 55–56 Конституції безпосередньо стосуються прав потерпілих від злочинів. У них містяться такі норми: ст. 55 – встановлює охорону законом прав потерпілих та обов’язок держави забезпечити доступ до правосуддя; ст. 56 – встановлює обов’язок держави забезпечити потерпілим компенсацію заподіяної шкоди.

На наш погляд, наведені конституційні норми треба розуміти так: при вчиненні злочину потерпілий має право вимагати від держави відновлення своїх порушених прав, у тому числі майнових. Держава в зв’язку з цим використовує спеціальний вид державної діяльності – судочинство і забезпечує доступ потерпілому до правосуддя.

Проте конституційні норми, як, зрештою, і норми міжнародного права, декларативні й тому вимагають роз’яснення та уточнення відповідно до конкретних обставин.

Так, зазначені у ст. 2 КПК завдання повною мірою стосуються основних прав особистості – права на життя, недоторканність особи, честь і гідність, володіння та розпорядження майном, на відновлення зазначених прав у разі їх порушення, в тому числі в праві на відшкодування збитку. Стосовно досліджуваної проблеми зазначені завдання кримінального судочинства полягають в тому, що органи дізнання, слідчий, прокурор і суд у межах своєї компетенції і на основі суворого дотримання кримінально-процесуального законодавства, а також у повній відповідності з інтересами держави, суспільства та окремої особистості, зобов’язані забезпечити виконання завдання відшкодування заподіяної злочином шкоди.

Втілюючи викладені принципи, Кримінально-процесуальний кодекс України, своєю чергою, статтею 29 до завдань кримінального судочинства відніс охорону прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, які беруть у ньому участь.

З метою забезпечення умов для відновлення прав, порушених злочинними діями, стаття 28 КПК передбачає можливість при провадженні в кримінальній справі пред’явити до обвинуваченого або до осіб, що несуть матеріальну відповідальність за дії обвинуваченого, цивільний позов, який розглядається судом разом із кримінальною справою. Однак, тут варто зауважити, що в кримінальному судочинстві шляхом пред’явлення цивільного позову підлягає відшкодуванню шкода лише в тому випадку, якщо вона заподіяна злочином, тобто коли є безпосередній причинний зв’язок між злочином і шкодою. Остан-

ній є наступною підставою заявлення цивільного позову в кримінальному процесі.

Злочини, якими заподіюється матеріальна шкода, порушують не лише норми кримінального права, а й інших галузей права, найчастіше цивільного. Зокрема, Цивільний кодекс України визнає підставами виникнення цивільних прав та обов'язків завдання як майнової (матеріальної), так і моральної шкоди (ч. 2 ст. 11 ЦК).

Статтю 23 ЦК України визначено коло обставин, які за своїм характером є моральною шкодою. А саме: фізичний біль та страждання, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; душевні страждання, яких фізична особа зазнала у зв'язку протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; душевні страждання, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; у приниженні честі, гідності, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

Цивільне законодавство України, зокрема стаття 1166 ЦК України, встановлює також загальні підстави відповідальності за заподіяння шкоди. У ній зазначено, що шкода, заподіяна особі або майну громадянина, а так само шкода, заподіяна майну юридичної особи, підлягає відшкодуванню в повному обсязі особою, яка заподіяла шкоду. Статті глави 83 ЦК України «Відшкодування шкоди» регламентують всі особливості виникнення і здійснення права на відшкодування шкоди, визначаючи підстави, обсяг, характер і розмір відшкодування, особливості відшкодування при заподіянні шкоди неповнолітніми, недієздатними та іншими спеціальними суб'єктами та інші деталі, не відображені більше в жодному іншому законодавстві. Особливий інтерес для потерпілих від злочину становить цивільно-правова норма, що зазначена у ст. 1177 ЦК України. Відповідно до неї майнова шкода, завдана майну фізичної особи внаслідок злочину, відшкодовується державою, якщо не встановлено особу, яка вчинила злочин, або якщо вона є неплатоспроможною.

Проте, ця норма має декларативний характер, оскільки умови та порядок відшкодування майнової шкоди, завданої майну фізичної особи, яка потерпіла від злочину, встановлюється законом. На жаль, цей закон поки що не прийнятий, хоч було подано до Верховної Ради України кілька його проектів.

Також, право на відшкодування шкоди, заподіяної злочином, відображено і в цивільно-процесуальному законодавстві України. Так, стаття 1 ЦПК говорить про те, що завданнями цивільно-проце-

суального законодавства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних або юридичних осіб. До таких прав належить і право на відшкодування матеріальної шкоди. Цивільно-процесуальне законодавство регламентує порядок провадження в суді у цивільних справах. Зокрема, воно визначає перелік осіб, наділених правом на відшкодування збитків, їх права в процесі і виникають у зв'язку із здійсненням ними прав обов'язки в іншій стороні і держави. У нормах цивільно-процесуального законодавства міститься регламентація форми заяви права позивача на відшкодування заподіяної шкоди. Отож, у цивільно-процесуальному законодавстві регламентується порядок здійснення права на відшкодування шкоди в цивільному судочинстві.

Крім того, право на відшкодування шкоди, зокрема й матеріальної, потерпілим від злочину особам, відображено також в інших законодавчих актах.

Висновки. Становлення в Україні інституту відшкодування шкоди, завданої злочином, у порядку кримінального судочинства кореспондується з відповідним розвитком кримінального, цивільного, цивільного процесуального та інших галузей законодавства, воно певною мірою відповідає загальним тенденціям гармонізації вітчизняної правової системи з основами правового регулювання країн Європейського Союзу. Частина міжнародних документів, які регламентують право на відшкодування шкоди, завданої злочином, ратифіковані Україною і стали частиною вітчизняного законодавства, однак у середині країни існують проблеми відшкодування шкоди, заподіяної злочином. Необхідно підтримати думку, що доцільність створення Державного (публічного) фонду відшкодування збитків жертвам злочинів, який вирішив одну із соціально значущих проблем – відшкодування їм заподіяної злочином шкоди, а також прийняти закон про умови та порядок відшкодування за рахунок цього фонду.

---

1. Европейская Конвенция о защите прав человека и основных свобод. Принята Советом Европы 04.11.50 г. // Сборник важнейших документов по международному праву. – М.: Юридическая литература, 1996. – С. 199–214.

2. Декларация основных принципов правосудия для жертв преступлений и злоупотребления властью от 29 ноября 1985 г. // СССР и международное сотрудничество в области прав человека. Документы и материалы. – М.: Международные отношения, 1989. – С. 537–541.

3. Fallah E. Victimology: Past, Present and Future // Criminologie. – 2000. – № 1 (33). – P. 32.
4. Конвенція проти тортур та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність видів поводження і покарання, ратифікована із застереженнями Указом Президії ВР № 3484-XI (3484-11) від 26.01.1987 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_085
5. Європейська конвенція про компенсацію шкоди жертвам кримінальних злочинів від 24. 11. 1983 року // Матеріали семінару «Компенсація шкоди жертвам злочинів». – К., 2005. – 8 с.
6. Сенаторов М. Права потерпілого від злочину: міжнародні стандарти та вітчизняний шлях / М. Сенаторов // Право України. – 2006. – № 5. – С. 130.
7. Декларация основных принципов правосудия для жертв преступлений и злоупотребления властью от 29 ноября 1985 г. // СССР и международное сотрудничество в области прав человека: документы и материалы. – М.: Международ. отношения, 1989. – С. 539.
8. Декларация основных принципов правосудия для жертв преступлений и злоупотребления властью от 29 ноября 1985 г. // СССР и международное сотрудничество в области прав человека: документы и материалы. – М.: Международ. отношения, 1989. – С. 540.
9. Конвенція проти тортур та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність видів поводження і покарання, ратифікована із застереженнями Указом Президії ВР № 3484-XI (3484-11) від 26.01.1987 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_085
10. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: монографія / М.І. Хавронюк. – К.: Юрисконсульт, 2006. – С. 548.
11. Декларация основных принципов правосудия для жертв преступлений и злоупотребления властью от 29 ноября 1985 г. // СССР и международное сотрудничество в области прав человека: документы и материалы. – М.: Международ. отношения, 1989. – С. 541.
12. Кримінально-виконавче право України. Загальна та Особлива частини: навч. посібник / [О.М. Джу́жа, С.Я. Фаренюк, В.О. Корчинський та ін.]; за заг. ред. О.М. Джу́жи. – 2-е вид., перероб. та доп. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – С. 152.
13. Сенаторов М. Права потерпілого від злочину: міжнародні стандарти та вітчизняний шлях / М. Сенаторов // Право України. – 2006. – № 5. – С. 132–133.
14. Боботов С.В. Правосудие во Франции / С.В. Боботов. – М., 1994. – С. 185.
15. Парий А.В. Обеспечение прав потерпевшего: возможность совершенствования на основе зарубежного опыта / А.В. Парий, В.С. Шадрин // Правоведение. – 1995. – № 4–5. – С. 50.

16. Парий А.В. Обеспечение прав потерпевшего: возможность совершенствования на основе зарубежного опыта / А.В. Парий, В.С. Шадрин // Правоведение. – 1995. – № 4–5. – С. 52.

17. Оказание помощи жертвам преступлений в Польше // Опыт правоохранительной деятельности в зарубежных странах. – М., 1994. – С. 182–184.

18. Смирнов С.В. О компенсации ущерба в уголовном процессе / С.В. Смирнов // Вестник Днепропетровского университета. Правоведение. – Днепропетровск, 2007. – С. 70.

19. Європейська Конвенція з відшкодування збитків жертвам насильницьких злочинів, прийнята Радою Європи 04.11.1950 року. – Ст.ст. 3, 7, 8, 9, 10 // Сборник важнейших документов по международному праву. – М.: Юридическая литература, 1996. – С. 199–200.

Татарин И.И. Возмещения причиненного преступлением вреда в уголовном процессе: европейские стандарты и правотворческая практика Украины.

Рассмотрены стандарты европейских стран и правотворческая практика Украины по возмещению причиненного преступлением ущерба, а также внесены некоторые предложения по совершенствованию отечественного законодательства в решении данной проблемы.

Ключевые слова: возмещение, ущерб, реституция, компенсация, социальная помощь, пострадавший.

Tataryn I.I. Compensation for damage caused by the crime in criminal proceedings: European standards and law-making practice of Ukraine.

Standards of the European countries and law-making practices in Ukraine on the damage compensation caused by a crime are considered in the article. Some suggestions on improving domestic legislation in solving the given problem are presented.

Key words: compensation, damage, restitution, remedy, social help, victim.

Стаття надійшла 22 грудня 2011 р.